

ИСТОРИЈА ПРАВА

Проф. др Драган Николић

ПРЕДАВАЊА

II недеља:

АТИНСКИ ПОЛИС

1. час: ИЗВОРИ ПРАВА У АТИНИ

■ ТЕСНА ВЕЗА ПРАВА СА ОБИЧАЈИМА, МОРАЛОМ И ВЕРОМ

■ МИТСКИ БАСИЛЕУС **ЈОН**:

- Најстарија подела становништва **АТИКЕ**
ГЕНОС (РОД) има 30 породица
ФРАТРИЈА (БРАТСТВО) има 30 геноса
ФИЛА (ПЛЕМЕ) има 3 фратрије

■ ЛЕГЕНДАРНИ БАСИЛЕУС **ТЕЗЕЈ**:

- **СИНОЈКИЗАМ (ЗДРУЖИВАЊЕ)** 4 јонске филе (племена) у **АТИНСКИ ПОЛИС**
- Прва подела становништва на
ЕУПАТРИДЕ
ГЕОМОРЕ и
ДЕМИЈУРГЕ

1. час: ИЗВОРИ ПРАВА У АТИНИ

■ **ЗАКОНОДАВАЦ ДРАКОН:**

око 624 - 621. год. п.н.е.

- Ревидирање правних обичаја
- Потискивање крвне освете
- Јачање судске функције полиса
- Реорганизација судства
- Кривичне норме са строгим казнама
- Колегијум архоната, ареопаг, суд ефета

■ **ЗАКОНОДАВАЦ СОЛОН:**

594. год. п.н.е.

- Укидање дужничког ропства
- Поништавање свих хипотекарних дугова
- Подела становништва према најмањем годишњем приходу од 200, 300 или 500 медимноса
- Нови органи полиса: ЕКЛЕСИЈА, БУЛÊ и ХЕЛИЕЈА

1. час: ИЗВОРИ ПРАВА У АТИНИ**■ ЗАКОНОДАВАЦ КЛИСТЕН: (509. год. п.н.е.)****● НОВА ТЕРИТОРИЈАЛНА ПОДЕЛА:**

- 10 територијалних фила (скупштина филе, филарх)
- Свака фила има по 10 самоуправних општина ДЕМА (скупштина деме, суд деме, демарх и књига дема)
- Свака фила обухватала је територију по једне градске, једне сеоске и једне приморске ТРИТИЈЕ

● Нове установе: 10 СТРАТЕГА и “ОСТРАКИЗАМ”

- Остала супериорност ареопага у оцењивању сагласности одлука еклесије са постојећим правом

■ РЕФОРМЕ ЕФИЈАЛТА: (462. год. п.н.е.)

- Развлашћење ареопага
- Јачање судске функције хелиеје и већа

1. час: ИЗВОРИ ПРАВА У АТИНИ

■ РЕФОРМЕ ПЕРИКЛА: (461 - 429. год. п.н.е.)

- Политичка права свим атинским грађанима
- Начела:
  - ▶ ИСОНОМИЈА
  - ▶ ЕЛЕФТЕРИЈА
  - ▶ ИЗБОРНОСТ
  - ▶ КОЛЕГИЈАЛНОСТ
  - ▶ АНОНИМНОСТ
  - ▶ ОГРАНИЧЕНОСТ МАНДАТА
  - ▶ ДОКИМАСИЈА
  - ▶ ЕПИХЕИРОТОНИЈА
- Првенство еклесије над свим органима
- Деме као облици непосредне демократије
- ГРАФЕ ПАРАНОМОН

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

- НЕРАЗГРАНИЧЕНОСТ ПРИВАТНОГ И ЈАВНОГ (ОИКОС - ПОЛИС)

СВОЈИНА	ИНДИВИДУАЛНА Често без апсолутних овлашћења	<ul style="list-style-type: none"> • Покретне ствари • Непокретне ствари • Приватни робови
	СВОЈИНА ПОЛИСА	<ul style="list-style-type: none"> • Јавне зграде • Рудници • Државни робови

- ПОЈАМ “ОИКОС”
- ПОЈМОВНО НЕРАЗЛИКОВАЊЕ “СВОЈИНЕ” И “ДРЖАВИНЕ”
- ОГРАНИЧЕЊА МЕТЕКА У СВОЈИНСКИМ ПРАВИМА
- У ПРАКСИ ВЕЛИКА РАЗЛИКА У ПРАВНОМ РЕЖИМУ ПОКРЕТНЕ И НЕПОКРЕТНЕ ИМОВИНЕ

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

- ЕΝΕΧΕΙΡΟΝ залога покретне ствари уз пренос државине повериоцу
- ΧΙΠΟΤΕΚΑ залога непокретне ствари без преноса државине повериоцу
- ΑΠΟΤΙΜΕΜΑ залога миразне имовине у корист кириоса младе
- ΠΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΛΙΣΙ залога продајом оптерећеном правом откупа
- ΟΒΑΒΕΖΕ “ΛΙΤΟΥΡΓΙЈА” ПУНОПРАВНИХ АТИЊАНА

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

ОБЛИГАЦИОНО ПРАВО

СИНАЛАГМАТА

- ХЕКУСИА – облигације настале слободно
- АКУСИА – облигације настале принудно

УГОВОРИ У
ПИСМЕНОЈ ФОРМИ

- СИНГРАФЕ – обострано обавезујући
- ХИРОГРАФЕ – једнострано обавезујући

- САГЛАСНОСТ ВОЉА УГОВОРНИХ СТРАНА БИТНИЈА ОД ФОРМЕ
- ОБЕЗБЕЂЕЊЕ УГОВОРНИХ ОБАВЕЗА: АРАБОН (КАПАРА) И ЗАЛОГА

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

БРАЧНО И ПОРОДИЧНО ПРАВО

ПЛАТОН: “... Атињанка је господарица разбоја и преслице ...”

ДЕМОСТЕН: “... Основни задатак Атињанке је да рађа законито потомство и буде поуздан чувар дома ...”

- Изразито неповољан правни ататус Атињанке – појам “КИРИОС”
- Безбрачност као неморална појава, противна и обичајима и религији
- Фаворизован положај мушкарца
  - код закључења брака
  - приликом развода
  - током трајања брака
  - после престанка брака

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

НАСЛЕДНО ПРАВО

- Искључиво законско наслеђивање: законити синови наслеђују једнаке делове имовине оставиоца
- Ванбрачни синови могу добити само легат до 1000 драхми
- Наслеђује се директно, без посредовања државних органа
- Тесна веза са установама ОИКОСА, КИРИОСА и КУЛТА ПРЕДАКА
- Једини изузетак: Ако оставилац (умрли) нема директних потомака, нити браћу ни њихове мушке потомке, наследиће га сестра и њени мушки потомци

2. час: ПРАВНЕ ГРАНЕ У АТИНИ

КРИВИЧНО ПРАВО

- Дуготрајан печат племенских односа и схватања
- ДРАКОН: “Убицу не кажњава држава (полис) већ родбина убијеног...”
- Последица схватања полиса као блиске заједнице грађана:
  - флуидна граница између “интереса полиса” и “интереса појединца”
  - третирање кривичног дела и као приватноправног односа
  - свест о алтернативном односу освете, накнаде (жртви) и пресуде
  - остављање кривичног права и ван сфере прецизног нормирања

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

Законодавна власт
демократске Атине

ЕКЛЕСИА
НАРОДНА СКУПШТИНА

- 10 пута годишње заседа
- заседањем руководи председник ВЕЋА БУЛÊ-а
- сваки претрес почиње предлогом већа: “Веће сматра да ...”
или “Нека народ одлучи да ли...”
- графе параномон решава хелиеја (до 462. г. ареопаг)
- само пуноправни атински грађани, мушкарци

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

Извршна власт
демократске Атине

БУЛÊ

ВЕЋЕ ОД 500 ЧЛАНОВА

(из сваке филе по 50)

- у сталном заседању (по једна пританија од 50 чланова)
- надзор над свим чиновницима атинског полиса
- припремање свих одлука које иду на усвајање у ЕКЛЕСИЈИ
- о појединим питањима одлучује самостално

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

Судска власт
демократске Атине

ХЕЛИЕЈА**ВЕЛИКИ НАРОДНИ СУД ОД 6000 ЧЛАНОВА****(из сваке филе по 600)**

- ДИКАСТЕРИЈА – судско веће од 201 до 1501 члана
- надзире рад државних функционера
- надзире (од 462. год.) законитост одлука еклесије
- као првостепени суд суди за кривична дела против државе и службене дужности
- у другом, коначном степену решава по жалбама на пресуде нижих судова

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

ОСНОВНИ СУДОВИ АТИНСКОГ ПОЛИСА:

А

- СУД ДИЕТЕТА У ДЕМИ – имовински спорови вредности до 10 драхми
- СУД 40-торице У ДЕМИ – имовински спорови вредности преко 10 др.
- АРХОНТ БАСИЛЕУС – спорови везани за религију
- АРХОНТ ПОЛЕМАРХ – спорови странаца и Атињана
- АРХОНТ ЕПОНИМ – брачни и породични спорови

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

Б

- АРЕОПАГ - убиства с предумишљајем
  - тешке телесне повреде
  - тровања и паљевине

- СУД ЕФЕТА - подстрекивање на убиство
  - убиство странца, лопова и прељубника
  - убиства из нехата и у самоодбрани

- СУД ЈЕДАНАЕСТОРИЦЕ - разбојништва
  - отмица слободних људи
  - ноћне крађе и џепарења

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

■ **СВОЈИНА:** штити се тужбама о - праву својине

- плодовима (приходима)

- сметању поседа

КЛЕРОС

ВИДЉИВА И НЕВИДЉИВА ИМОВИНА

■ **КУПОПРОДАЈА:** - углавном неформални споразум купца и продавца

- предаја ствари и исплата цене истовремено

■ **ЗАЈАМ:** - ЕРАНОС (бескаматни)

- ТОКОС (камата 1% месечно)

- ПОМОРСКИ ЗАЈАМ (до 25% дневно)

■ **ЗАКУП:** - земљишта, куће стана или радионице

- клаузула да власник не продаје предмет закупа док траје време закупа

- уобичајена писмена форма уговора

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

■ **НАЈАМ:** робова, стоке, бродова и лични најам слободног Атињана

■ **ОСТАВА:** - давање ствари на чување или

- давање сопственог новца банкарима да се њиме користе и врате власнику исту суму

■ **ОРТАКЛУК:** у трговини, бродарству, банкарству и уопште предузетништву, добит и штета деле се сразмерно величини улога

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

- **ФОРМА ЗАКЉУЧЕЊА БРАКА:** ЕНГИ и ЕПИДИКАСИА
- **РАЗВОД БРАКА:** А) када жели муж   Б) када жели жена
- **БРАК РОБОВА:** неформалног карактера – само уз сагласност робовласника
- **ВЛАСТ КИРИОСА:** до 5. века п.н.е. изузетно јака

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

- **ЕПИКЛЕРА:** Особеност наследног права Атине
- **ТЕСТАМЕНТАЛНА АДОПЦИЈА** (усвојење MORTIS CAUSA)
- **ЛЕГАТСКИ ТЕСТАМЕНТ** (развио се из поклона MORTIS CAUSA)

КРИВИЧНА
ДЕЛА

ПРОТИВ ЛИЧНОСТИ – гоне се приватном тужбом

- **УБИСТВО** – намерно, нехатно и некажњиво
- **ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА**
- **УВРЕДА И КЛЕВЕТА**

ПРОТИВ ПОРОДИЦЕ И ПОЛНОГ МОРАЛА – гоне се и приватном и јавном тужбом

- **СУРОВОСТ ПРЕМА РОДИТЕЉИМА**
- **ОТМИЦА ДЕВОЈКЕ**
- **ПОДВОЂЕЊЕ**
- **НЕВЕРСТВО ЖЕНЕ** (прељуба)

ПРОТИВ ПОЛИСА – гоне се увек по службеној дужности

- **ИЗДАЈА**
- **ОБМАЊИВАЊЕ НАРОДА** (лажним обећањима)
- **НЕЧАСНО ПОНАШАЊЕ НА СКУПШТИНИ**
- **ПОДНОШЕЊЕ СКУПШТИНИ ПРОТИВЗАКОНИТИХ ПРЕДЛОГА**
- **ПРИПРЕМА ИЛИ ПОКУШАЈ РУШЕЊА АТИНСКЕ ДЕМОКРАТИЈЕ**
- **АТЕИЗАМ**

КАЗНЕНИ СИСТЕМ

- СМРТНА КАЗНА (ОТРОВ, БОДЕЖ или ВЕШАЛА)
- ДОЖИВОТНО ПРОГОНСТВО ИЗ АТИНЕ
- ИМОВИНСКЕ КАЗНЕ (НОВЧАНЕ и КОНФИСКАЦИЈА)
- АТИМИЈА (ПОТПУНА, ДЕЛИМИЧНА или ПОЈЕДИНАЧНА)

ОДСУСТВО ТЕЛЕСНИХ КАЗНИ

- СЕМ КОД КВАЛИФИКОВАНОГ ИЗВРШЕЊА СМРТНЕ КАЗНЕ ЗА ИЗДАЈИЦЕ, УБИЦЕ и ЛОПОВЕ

3. час: ПРАВНЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ, ПРИВАТНОГ И ПРОЦЕСНОГ ПРАВА

- **ТУЖБА “ДИКЕ” (ПРИВАТНА) ЗА ПОВРЕДУ или УГРОЖАВАЊЕ ПОЈЕДИНЦА или ОИКОСА**
- **ТУЖБА “ГРАФЕ” (ЈАВНА) ЗА ПОВРЕДУ или УГРОЖАВАЊЕ ПОЛИСА**
- **АНАКРИСИС (ПРЕТХОДНИ ПОСТУПАК)**
- **ЛОГОГРАФИ (ПРОФЕСИОНАЛНИ ПИСЦИ ГОВОРА, СУДСКИХ БЕСЕДА)**
- **ПРАВА И ОБАВЕЗЕ СУДСКОГ ВЕЋА**